

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.041
у Національній академії внутрішніх справ
03035, Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук Дьордя Володимира Івановича на дисертацію *Гетьман Анастасії Дмитрівни «Запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом»* подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відгук підготовлений на підставі вивчення тексту дисертації та опублікованих автором робіт.

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження. Чинне законодавство України передбачає широкий спектр гарантованих Конституцією прав і свобод людини, реалізація яких, в більшості випадків, передбачає процес ідентифікації особи. У сучасному суспільстві всі юридично значимі факти і відносини підлягають обов'язковому документальному посвідченню. Саме тому у структурі правового впливу на протиправну поведінку суб'єктів, що виражається у вчиненні незаконних дій спрямованих на заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом, важливе місце посідає Кримінальний кодекс України. Зокрема кримінально-правові норми, які визначають підстави кримінальної відповідальності та відповідальність за злочини предметом яких є паспорт або інший важливий особистий документ.

Відповідно до статистичних даних з 2013 по 2020 рік динаміка злочинів щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом характеризується особливою мінливістю, і в цілому коливаннями. Так, якщо з 2013 до 2015 року фіксувалося поступове зменшення кількості злочинів, що у підсумку призвело до зменшення на 27,09 %, то у 2016 році вона зросла на 17,34 %. За 2017 рік абсолютний показник щодо кількості зареєстрованих злочинів цієї категорії знизився на 27,51 %, що є піковим значенням зменшення. А вже у 2018 році показник динаміки знову збільшився – на 57,23 %, що є піковим значенням збільшення, 2019 рік характеризується зниженням на 14,53% по відношенню до попереднього року.

Окремо варто зазначити, що крім безпосередніх негативних наслідків вчинення незаконного заволодіння паспортом, або іншими особистими важливими документами особи, злочини зазначеної категорії є предикатними щодо інших більш тяжких злочинних посягань. Зокрема, як

встановлено в межах дисертаційного дослідження, найчастіше незаконне заволодіння паспортом або іншим особистим важливим документом здійснюються особами, які намагаються незаконно отримати громадянство або інший законний статус іноземної держави, злочинцями, з метою приховати або змінити свою особу, втікачами, терористами, фінансовими шахраями, шахраями з нерухомістю, особами, які вчиняють інші злочини, такі як торгівля наркотиками, контрабанда, торгівля людьми, тощо. Для забезпечення документального прикриття різного роду махінацій, зlodії часто використовують паспорти громадян або ж їх ксерокопії. Як відомо, сьогодні в Україні відбувається зростання саме цих кримінальних правопорушень, чим до певної міри пояснюється зростання рівня злочинів, передбачених ч. 3 ст. 357 КК України.

Все це свідчить про необхідність розробки ефективних заходів запобігання таким кримінальним правопорушенням на всіх рівнях, а також підготовки практичних рекомендацій та пропозицій, які матимуть значення для науки і практики запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом.

З урахуванням зазначеного вище, дисертаційне дослідження А.Д. Гетьман «Запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом» видається мені таким, що, без сумніву, характеризується необхідним рівнем **актуальності**.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Гетьман А.Д. визначається тим, що достовірність та наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується зібраним її авторкою емпіричним матеріалом, основу якого склали систематизовані дані статистичної звітності за 2013–першу половину 2020 року; узагальнені матеріали вивчення 286 кримінальних проваджень за ч. 3 ст. 357 КК України упродовж 2013–першої половини 2020 років з усіх регіонів країни; офіційні аналітичні звіти Офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації України упродовж 2013–першої половини 2020 років, зведені дані опитувань 293 слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України Харківської, Київської, Одеської, Львівської, Чернігівської та Дніпропетровської областей, які безпосередньо здійснювали виявлення і розслідування таких злочинів.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм характером і змістом дисертація Гетьман А.Д., поряд з іншими науковими розвідками, є одним із перших в Україні дослідженням, в якому на основі комплексної кримінологічної характеристики та вивчення матеріалів кримінальних проваджень і судової практики запропоновано шляхи запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом. Сформульовані положення і рекомендації надали можливість отримати систему теоретичних поглядів на стан, тенденції і

перспективи розвитку цього напрямку та запропонувати конкретні шляхи їх реалізації в практичній діяльності. У дисертації обґрунтовано низку нових важливих положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертантка узагальнює та всебічно аналізує провідні наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених, успішно демонструє специфіку власних напрацювань, що відрізняють рецензовану дисертацію від наукових напрацювань інших дослідників і визначає наукову новизну одержаних результатів.

Вперше, в межах дисертаційного дослідження запропоновано поняття важливого особистого документу, розроблено проект Комплексного цільового плану запобігання злочинам щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом на період з 2020–2022 роки, запропоновано віднести до предмета незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом не лише паперові документи але їх цифрові аналоги, які формуються в Порталі Дія, обґрунтовано необхідність виокремлення в окрему статтю склад кримінального проступку передбаченого ч.3 ст. 357 КК України щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим особистим важливим документом, зважаючи на окремий предмет злочину, запропоновано здійснити індивідуалізацію покарання за незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом для чого додати до КК України ст. 357¹ та викласти її у такій редакції: «Незаконне заволодіння будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом або використання такого документа - карається штрафом до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до трьох місяців», що допоможе ефективно запобігати злочинам даної категорії, мінімізувати ризики рецидивів та зберігати членів суспільства без деформації їх свідомості.

Практичне значення полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском як у кримінологічну науку, так і практику запобігання злочинам, оскільки сприяють удосконаленню правових та організаційних засад діяльності правоохоронних органів і судових інституцій. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в: законотворчій діяльності – при опрацюванні проектів змін і доповнень до кримінального законодавства, законодавчих актів регулятивного характеру, проектів положень й інструкцій спеціального характеру; діяльності правоохоронних органів – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом, у системі службової підготовки та у практичній діяльності оперативних працівників та слідчих при запобіганні, виявленні, розкритті та розслідуванні вказаної категорії злочинів; освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час

підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України.

Зміст і структура дисертації відповідає меті та задачам, які були сформульовані автором, а також новизну й актуальність теми дослідження.

Структура дисертації є добре продуманою і відповідає тим завданням, які поставила перед собою дисертантка. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що включає 322 найменування та 13 додатків. Повний обсяг дисертації становить 273 сторінки, із них основний текст дисертації 205 сторінок.

У першому Розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом» авторкою досліджено стан наукового розроблення запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом.

Особливої уваги заслуговують авторське визначення терміну «важливого особистого документу», як такого, що виданий уповноваженим органом, який фіксує певний статус особи, містить інформацію про факти, які мають юридичне значення для фізичної особи, засвідчує суб'єктивні права його власника або звільняє його від окремих зобов'язань; та пропозиція щодо віднесення до предмета незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом не лише паперові документи але їх цифрові аналоги, які формуються в Порталі Дія, зокрема е-паспорт, е-паспорт для виїзду за кордон, електронне посвідчення водія, які на законодавчому рівні за юридичною силою прирівняні до паперових.

Привертає увагу, що на підставі аналізу наукових джерел та нормативно-правових актів з означеної проблематики, запропоновано та обґрунтовано авторське визначення важливого особистого документу, як такого, що виданий уповноваженим органом, який закріплює певний статус особи, містить інформацію про факти, які мають юридичне значення для фізичної особи, засвідчує суб'єктивні права його власника або звільняє його від окремих зобов'язань (с.38).

Дисертанткою досить ґрунтовно проаналізовано кримінальне законодавства іноземних держав з метою визначення покарань за незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом. Визначено способи захисту паспортів та особистих важливих документів, способи запобігання таким злочинам, які є дієвими в зарубіжних державах (с.41-46). Запропоновано заходи запобігання злочинам, які можуть стати в Україні ефективними (с.52). Проведено аналітичний огляд генезису кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння паспортом або

іншим важливим особистим документом з часів Української СРСР по теперішній час (с.55-58).

Обґрунтовано доцільність та запропоновано виокремити в окрему статтю ст. 357¹ КК України склад злочину передбаченого ч. 3 ст. 357 КК України та замінити покарання на такі, що не пов'язані з позбавленням волі – наприклад, штраф, громадські роботи. В дослідженні обґрунтовується така заміна покарання та на підставі цього дисертанткою запропоновані зміни до Кримінального кодексу України.

У другому Розділі **«Кримінологічна характеристика незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом»** досліджено кримінологічну характеристику аналізованої злочинності. Авторка розглядає та проводить аналіз кількісних та якісних показників незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом, при цьому виявляє різні особливості та взаємозв'язки. Вивчення природи детермінації аналізованого виду злочинності авторка пропонує здійснювати на підставі дослідження сукупності різноманітних факторів соціально-економічного, політико-правового та морально-психологічного характеру. У другому підрозділі дослідження дисертантка проводить детальний аналіз осіб, які посягають на паспорт або інший важливий особистий документ, досліджує, які соціально-типові ознаки та індивідуально-психологічні якості характеризують особу, що вчиняє аналізований злочин та пропонує систематизовані у виді таблиці відомості про цих суб'єктів суспільно небезпечних діянь.

Особливо цінними у цьому контексті є зібрані та систематизовані у вигляді таблиць відомості про зазначений вид злочину у період з 2013 по перше півріччя 2020 року (с. 70-73, 75), а також рисунки з цих питань (с. 76).

Певний інтерес становить дослідження дисертанткою географічного поширення незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом (с. 78-79).

З позитивного боку слід відмітити, що основою дисертації є зведені результати опитувань 293 слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України Харківської, Київської, Одеської, Львівської, Чернігівської та Дніпропетровської областей, які безпосередньо здійснювали виявлення і розслідування таких злочинів, а також систематизовані дані статистичної звітності за 2013–2020 рр.; узагальнені матеріали вивчення 286 кримінальних проваджень за ч.3 ст.357 КК України; офіційні аналітичні звіти Офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації України упродовж 2013–2020 рр. Беззаперечно корисним є те, що отримані дані відображено в узагальнених аналітичних довідках та зведених даних результатів опитування, які містяться у додатках до дисертації.

З аналізу дисертації видно, що авторка детально дослідила особливості, стан та динаміку незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом, характеристику осіб, які вчинили досліджувані кримінальні правопорушення, що дало можливість розробити

заходи запобігання.

У третьому Розділі «Запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом» авторкою проаналізовано заходи запобіжної діяльності щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному, індивідуальному та віктимологічному рівнях. На підставі проведеного дослідження Гетьман А.Д. запропоновано план заходів запобігання.

Крім того, дисертанткою досліджено основні аспекти взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної міграційної служби України, Державної прикордонної служби України, служб соціального захисту населення України, інших державних органів, неурядових організацій і представників громадськості, засобів масової інформації. Авторкою також підкреслено, що рівень взаємодії зазначених суб'єктів у запобіганні незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим документом на сьогодні залишається вкрай низьким. Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми вбачається нормативне закріплення порядку цієї взаємодії шляхом розроблення відповідної стратегії запобігання злочинності як на державному, так і на місцевому рівнях, враховуючи специфіку кожного регіону.

Таким чином, послідовність викладення матеріалу є логічною, висвітлює хід думки автора від аналізу попередніх досліджень та чинного законодавства до власних висновків та пропозицій.

Однак, не зважаючи на вищезазначене, загальна позитивна оцінка дисертації не виключає **деяких зауважень і побажань**, які можуть бути використані автором у подальших наукових дослідженнях:

1. У науковій новизні дисертації зазначається, що в межах дисертаційного дослідження було розроблено План заходів запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом на період з 2020–2022 роки. (С. 22). Дисертанту слід пояснити, в якому нормативному акті закріплений вказаний План заходів і в чому полягають його основні положення, оскільки із тексту дисертації складно знайти відповідь на ці питання.

2. У роботі авторка зазначає, що у процесі проведеного дослідження розглянуто досвід зарубіжних країн щодо регламентації покарання за незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом. Водночас, дисертантці не завадило б звернути більше уваги на досвід таких європейських країн, як: Італія, Франція, Чехія, Угорщина, Словаччина, а також інших провідних демократичних країн світу, як: США, Канада, Велика Британія.

3. У підрозділі 2.1. дослідження авторка веде мову про кримінологічні показники аналізованих кримінальних правопорушень (с. 80–82), при цьому, стосовно географії їх вчинення, зазначається про «нерівномірне територіальне поширення цього виду злочинності. Основними

регіонами за найбільшою кількістю виявлених кримінальних правопорушень щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом є м. Київ, Харківська, Донецька, Луганська, Одеська, Сумська, Закарпатська, Рівненська, Львівська області». Однак, цікаво було б дізнатися, на скільки більше цих кримінальних правопорушень вчиняється у виділених автором регіонах, порівняно з іншими, і чи виявлені авторкою якісь залежності у географії їх вчинення.

4. При дослідженні статистичних даних про кримінологічну ситуацію, реальний стан, динаміку незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом, деякі важливі дані були залишені дисертанткою поза увагою. Мова йде про важливість розкриття питання щодо рівня латентності таких посягань. Адже, ефективне запобігання незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим документом, потребує пізнання реальних масштабів злочинності в країні, з метою, розробки відповідних програм запобігання злочинності з поєднанням зусиль всіх суб'єктів такого запобігання. Покладатись на офіційні статистичні дані про стан злочинності не можна, оскільки вона не відображає реальної картини незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом. Тож, на мою думку, в подальшому дисертантці варто було б приділити більше уваги аналізу та обов'язково враховувати високий рівень латентності, яким характеризуються незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом (як пропозиція, залишити авторові для подальших наукових розробок).

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертантки, яку, очевидно, буде продовжено під час захисту. Але ці зауваження мають локальний, переважно дискусійний, характер і загалом не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Повнота викладу положень дослідження в опублікованих працях.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації Гетьман Анастасії Дмитрівни, досить повно відображені у 12 наукових публікаціях, з яких 4 статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 2 у зарубіжних юридичних виданнях (Республіка Молдова, Венесуела), 6 статей у збірниках тез наукових доповідей, що оприлюднені на науково-практичних конференціях і під час проведення круглого столу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом, оформлення.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що дисертація Гетьман Анастасії Дмитрівни «Запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом» містить нові наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі кримінології, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження виконано

зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим ДАК МОН України вимогам.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Гетьман Анастасії Дмитрівни «Запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим важливим особистим документом», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального права, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03 квітня 2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 9–12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка Гетьман Анастасія Дмитрівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

кандидат юридичних наук,

т.в.о начальника управління

кадрового забезпечення,

Головного управління Національної

поліції в Закарпатській області

полковник поліції

Володимир ДЬОРДЯЙ

«28» березня 2021 року

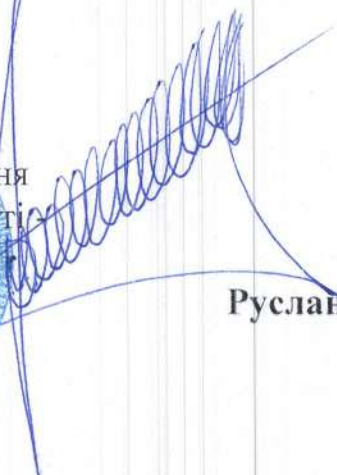
Підпис Дьордя В.І. засвідчую

Заступник начальника Головного управління

Національної поліції в Закарпатській області

начальник кримінальної поліції

підполковник поліції

Руслан ОСТРОУХ

«28» 03 2021 року